

12/9/1982

«' Απορρίπτω τούς νόμους του θανάτου»

(ΣΤΑ 85ΧΡΟΝΑ ΤΟΥ ΛΟΥΙ· ΑΡΑΓΚΟΝ)

Στις 20 του περασμένου 'Ιούνη τό Παρίσι τό συγκλόνησε μιά γιγανταία διαδήλωση. 250.000 πρόσωπα πέρασαν μέσα από τίς πλατίες του λεωφόρους μέ μπροστάρη τόν Λουί· 'Αραγκόν, πού τ'ονομά του βρίσκουνταν πρώτο στόν κατάλογο τών προσωπικοτήτων πούχαν καλέσει τόν γαλλικό λαό sé συναγερμό γιά τήν πρόσπιση τής ειρήνης.

Τήν'ίδια μέρα στήν «Οδμανιτέ» δημοσιευόταν ένα λιγόστιχο ποίημα του Ποιητή:

«' Απορρίπτω εγώ τό γέλιο του θανάτου, απορρίπτω τούς νόμους του... 'Εμείς πρέπει νά ζούμε... 'Η γή είναι ένας δρόμος αγάπης... Κι' 'εμείς πρέπει ν' αγαπούμε, όσο ποτέ άλλοτε ν' αγαπούμε...».

Αυτός ό «αίώνιος έφηβος», όπως τόν αποκάλεσε ό Γιάννης Ρίτσος, πού «βίωσε κι' έπραξε τήν αιωνιότητα», ό Λουί· 'Αραγκόν, πού απορρίπτει τούς νόμους του θανάτου», κλείνει

στις 3 του 'Οχτώβρη τά 85 του χρόνια. Μακρύς, πολύ μακρύς ό δρόμος, ξεκινά από τόν περασμένο αιώνα καί περνά μέσα από τήν καρδιά τών πιο συναρπαστικών γεγονότων του δικού μας αιώνα. Καί αυτός πάντα στέρεα δεμένος στο κάταρτι τής ζωής, κόντρα στις θύελλες, πάντα έτοιμος νά

Π. ΠΑΙΟΝΙΔΗ

πάρε καί νά δώσει, πάντα έτοιμος νά δεχτεί μ' όλάνοιχη καρδιά τά μηνύματα τών καιρών, πάντα έτοιμος νά τοποθετήσει τόν έαυτό του καί τό έργο του στα μέτρα του κόσμου.

«'Η ίκανότητα νά βλέπει μπροστά — λέει κάπου — είναι άσημαντη όταν δέν τήν έχουν κι' άλλοο».

Μου δόθηκε πολλές φορές ή ευκαιρία νά συναντήσω τόν Λουί· 'Αραγκόν. Τόν έβλεπα κάθε φορά, πού τύγχανε νά βρεθώ

στό Παρίσι καί στα χρόνια πού ζούσε ή "Ελσα καί τό σπίτι τής Ροϋ Βαριάν έσφυζε από ζωή καί ή ζεστασιά τής αγάπης πούδενε τό «ζευγάρι του αιώνα» — όπως τούς αποκαλούσαν — ήταν διάχυτη παντού κι' άργότερα όταν είχε φύγει γιά πάντα ή "Ελσα κι' όλοι φοβόντουσαν πώς δέν θάντεχε ό Λουί· τό φοβερό κτύπημα. Καί πιο ύστερα στα 75 του καί ζούσε μιά δεύτερη νεότητα.

'Η τελευταία φορά πού τόν είχα δει στό Παρίσι ήταν τό Φθινόπωρο του 80 όταν πήγα γιά νά μου δώσει μήνυμα γιά τήν Διεθνή Διάσκεψη γιά τήν Κύπρο πού συνέρχουνταν τότε στήν γαλλική πρωτεύουσα. 'Ηταν ευδιάθετος, όμιλητικός, υπερεκχειλίζε από διάθεση νά διηγηθεί ένα σωρό πράγματα, νά μας πάρε βόλτα στο σπίτι, νά μας δείξει καί νά μας

ΣΤΗΝ 11η ΣΕΛΙΔΑ

ΑΔ1.64

Η επιφυλλίδα μας

ΑΠΟ ΤΗΝ 1η ΣΕΛΙΔΑ

ξηγήσει τό κάθε τί. Μαζί μου βρίσκονταν και μία Κυπρία φίλη, καλός γνώστης της γαλλικής, που μπορούσε να συλλάβει στις άποχρώσεις της την έλλειπτική όμιλία του 'Αραγκόν.

Έντύπωση μάς έκανε τότε ή μεγάλη τάξη, που έπικρατούσε παντού μέσα σ' εκείνο τό άπεραντο σπίτι μέ τά πολλά δωμάτια, που έμοιαζαν περισσότερο μέ αίθουσες μουσείου παρά μέ τόπο κατοικίας ανθρώπων. Κι' ό 'Αραγκόν νά μάς οδηγεί σάν ξεναγός από χώρο σέ χώρο, από την μία εποχή στην άλλη, από την μαγεία των έργων του Πικάσο (άνάμεσα τους και τό μοναδικό έγχρωμο περιστέρι) στίς φωτογραφίες του Μαγιακόφκι και της Λίλη Μπρίκ, άδερφής της Έλσας και άρραβωνιαστικής του μεγάλου Ρώσου ποιητή, από τά σχέδια του ίδιου του 'Αραγκόν για τό μυθιστόρημα της Έλσας «Τό άσπρο άλογο» στίς επιστολές του Ρομαίν Ρολάν που θά έκδοθούν σύντομα. Κι' ό 'Αραγκόν παντού σάν ένα κεντρικό πρόσωπο, ένας κεντρικός ήρωας, μέσα σ' εκείνο τον άπίθανα πλούσιο κόσμο.

Έτσι όπως περιφέρουνταν ό 'Αραγκόν ψηλός, πανύψηλος, εύθυνης, μέ τά όλόσπρα σάν πουπουλό μαλλιά και τά καταγάλανα μάτια άνάμεσα σ' εκείνα τά μνημεία του πολιτισμού, τούς έδινε μία νέα πνοή, τάκανε νά ζούν μία δεύτερη ζωή. Ήταν καταφανής μιάσυγκινητική έπικοινωνία μεταξύ του ποιητή και των άντικειμένων, ένα είδος μυστικού διαλόγου που έφτανε σέ μάς τυλίγοντας μας μέσα στό δίκτυο.

Αναλλάσσοντας άργότερα τίς έμπειρίες μας από την μυσταγωγία εκείνης που ζήσαμε στην Ροϋ Βαραίν καταλήξαμε στό συμπέρασμα πως τό φαινόμενο αυτό που λέγεται Λουί' 'Αραγκόν δέν μπορεί νά τό περιορίσει άυστηρά στόν αριθμό των βιβλίων που έγραψε. Κι' άς είναι ένας από τους πιο πληθωρικούς συγγραφείς του αιώνα μας. Ή ποίηση του μονάχα κυκλοφόρησε σέ 15 τόμους. Και δέν είναι ή ποίηση του ό κύριος κορμός του έργου του. Τά μυθιστορήματα του καταλαμβάνουν πολύ μεγαλύτερο χώρο και τά δοκιμιά του και τά κείμενα της κριτικής σκέψης κάθουν τρομακτικά άξιόλογη θέση μέσα στό όλο έργο του. Ίδιαίτερα οί μελέτες του πάνω στην ζωγραφική, τό βιβλίο του για τό Ματίς και τά δοκιμια του πάνω στην μοντέρνα ζωγραφική είναι δείγματα κριτικής σκέψης, που έπιβεβαιώνουν τά λόγια του Πάλ Βαλερί, ότι ένας πραγματικός ποιητής είναι άπαραίτητα και πρώτης τάξεως κριτικός.

Πέρα όμως άπ' όλα αυτά υπάρχει στόν 'Αραγκόν εκείνο τό κάτι άλλο, που άνεβάζει τον συγγραφέα - δημιουργό στό βάθος του στοχαστή, του φιλόσοφου, του πνευματικού ήγέτη, που κατορθώνει νά δημιουργήσει μία σέ βάθος νέα συνείδηση της εποχής του, των προβληματισμών και της των όραματισμών της.

Ο Αντρέ Μωρούά θέλοντας νά ύπογραμμίσει αυτό άκριβώς τό ξεχωριστό, που χαρακτηρίζει

τόν 'Αραγκόν έπρε κάποτε ότι (ό 'Αραγκόν) «διάβασε όλα που όλο διαβάζουν άλλα και όλα που κανείς δέν διαβάζει».

Αυτόν τον «τελευταίο των μεγάλων» ξανσυνάντησα τό φετεινό καλοκαίρι κάτω από έντελώς διαφορετικές συνθήκες, σ' ένα έντελώς διαφορετικό κόσμο. Πήγα ειδικά και τον βρήκα, ύστερα από πρόσκληση του, στην Τουλών όπου του άρραει νά περνά τον καθημερινό μήνα των γαλλικών άδειών. Έχε διαλέξει ό ίδιος τό μέρος όταν πριν καμιά δεκαριά χρόνια ταξίδευε προς την Σάντα Μαργαρίτα, την μικρή πολιτειούλα, άνατολικά της Τουλών, όπου είχε γεννηθεί ή μητέρα του. Τό άντρο του είναι ένα παλιό άρχοντικό χαμένο μέσα στα πεύκα που φτάνουν μέχρι τό φρούδι επιβλητικών βράχων που πέφτουν κάθετα κι' από μεγάλο ύψος πάνω στην θάλασσα. Την σιωπή έδω την σπάζει μονάχα τό πρωινό κελάιδημα των πουλιών κι' ό σιρόκο που παίρνει νά φυσά κάποτε από τό νότο μέ μία νανία έννευριστική. Τίς πρωινές ώρες πολύ προτού ξυπνήσει ή πανσιόν ό 'Αραγκόν έπαιρνε την θέση του στην ευρύχωρη βεράντα μέ τά πλατάνια. Έκεί τον εύρισκα μέ τό παραδοσιακό πιά πλατύγυρο του καπέλλο ν' άγναντεύει τό πέλαγος σάν τον καπετάνιο, που έρριξε πιά άγκυρα μά που δέν νοοεί νά εγκαταλείψει την παλιά του αγαπημένη. Δέν ήταν όμως αυτό τό συναίσθημα που τον τραβούσε εκεί. Ήταν ή άπεραντοσύνη του πελάγους, τό άπλετο φως που στραγγάλιζε στό κύμα, πράγματα που τον τραβούσαν προς τό γενικό κι' άφηρημένο. Ήταν μαζί όμως κι' οί λεπτομέρειες ενός πλεούμενου, ό γλάρος, πουπαιζε μέ τον άέρα, ή λουρίδα γής στην άλλη μεριά του κόλπου, πράγματα μικρά που ό 'Αραγκόν τούς έδινε πάντα σημασία και βάρος.

Διάλεγα εκείνες τίς στιγμές για νά συντροφεύσω τον 'Αραγκόν στίς όνειροπολήσεις του, κι' εκείνος προσπαθούσε νά μπόσει στό κλίμα του μέσα από τον δικό του άνεπανάληπτο κόσμο: ύπόθεση δύσκολη, ακατόρθωτη θάλεγα.

Η όμιλία του συρτή, τραγουδιστή, σάν άπαγγελία ξεκινούσε πάντα από κάτι τό συγκεκριμένο από μία λεπτομέρεια, από μία παρατήρηση που κανείς άλλος δέν μπορούσε νά την κάνει, από μία άνάνηψη, που την ζήτησε ένας συνειρμός. Έπέμενε πολύ λ.χ. στό νά μου μιλά για μία πυρκαϊά πουκαίγε άντικρυ για μέρες ή για τό φεγγάρι που δέν έλεγε νά κατέβει άπ' εκεί πάνω κι' ύστερα άπογειώνουνταν άπότομα στους χώρους του στοχασμού.

—“Ολα χάνονται... Τίποτα δέν είναι όπως πριν. Ζούμε σ' ένα άλλο κόσμο...”

Κι' ύστερα πάλι: Κυτάζτε εκεί πέρα, εκείνο τον ψαρά. Είναι άκίνητος!

Υπάρχει όπωσδήποτε μία δυσκολία στην άμηση έπικοινωνία μέ τον 'Αραγκόν των 85 χρόνων, ό στρωτός διάλογος δέν είναι καθόλου εύκολος κι' αυτό άκριβώς ήταν τό μεγάλο πρόβλημα του κινηματογραφικού συνεργ-

γείου που βρίσκονταν εκείνες άκριβώς τίς μέρες στην Τουλών για νά γυρίσει ταινία για τον ποιητή. Έπρόκειτο ούσιαστικά για ένα αρκετά φιλόδοξο πρόγραμμα, που έτοιμάζονταν για νά προβληθεί στό Φεστιβάλ της Ουμανιτέ μέ την ευκαιρία του Ίωβιλαίου του 'Αραγκόν. Ένα πρόγραμμα στό όποιο θά συμμετείχαν και ήθοποιοί. Τρείς καλλιτέχνες, ένας σκηνοθέτης, ό Μπρούνο Καρλούτσι, ένας δραματουργός, ό Μωρίς Τάζμαν και ένας ποιητής, ό Ζάν Ρισότ, πουναί κι' άρχισυντάκτης του λογοτεχνικού περιοδικού του Κομ. Κόμματος είχαν αναλάβει τό υπεύθυνο έργο της προετοιμασίας αυτού του προγράμματος. Ήταν όλοι καλοί γνώστες και μελετητές του 'Αραγκόν σ' όλες του τίς περιόδους, από τά πρώτα άκόμη χρόνια του ντανταϊσμού και του σουρρεαλισμού στην δεκαετία του 20, προτού βρει φυσιολογικά την θέση του μέσα στό Κομμουνιστικό Κόμμα και άσπαστεί όπως ό ίδιος λέει, στα μέσα της δεκαετίας του 30 «μιά ρεαλιστική αντίληψη για την τέχνη, που άνταποκρίνεται στην γενική αντίληψη για τον κόσμο».

Ο Μπρούνο Καρλούτσι, πουναί και διευθυντής θεάτρου στην Λυών, είχε δώσει σκηνικά πριν από μερικά χρόνια ποίηση του 'Αραγκόν κάτω από τον τίτλο «Ο καθρέφτης του 'Αραγκόν». Πήρε τότε μερικά μόνο μοτίβα της ποίησης του, τον διάλογο του μέ τά νιάτα, την προσπάθεια του νά ταυτιστεί μαζί τους.

Η σκηνοθετική του σύλληψη ηγαίνει τώρα πιά πέρα. Ο 'Αραγκόν πρέπει νά προβληθεί στό ίωβηλαίο μέσα από τό σύνολο του έργου του. Άξονας και κλειδί θάναί τό τελευταίο του μυθιστόρημα τό «Τεάτερ Ρομάν» (1977) όπου τίθενται προβλήματα της καλλιτεχνικής δημιουργίας, προβλήματα του θανάτου, προβλήματα που σχετίζονται μέ την φθορά των λέξεων κλπ.

Ο 'Αραγκόν, τονίζει ό Μωρίς Τάζμαν, είναι ό τελευταίος των μεγάλων, των κολοσσών του έκτοπισματος ενός Πिकासό. Όλη ή γαλλική λογοτεχνία βρίσκει την έκφραση της έδώ σέ μία μοναδική σύνθεση. Ή ποίηση, τό μυθιστόρημα, τό δοκίμιο. 'Υπάρχουν κι' άλλοι μεγάλοι φυσικοί, αλλά σέ μία άλλη κλίμακα. Ο 'Αραγκόν είναι ό κατ' έξοχην έκφραστής του 20ου αιώνα, μέ την έννοια του ότι στό έργο του άντικαθρεπτίζεται ή ιστορική πορεία μας μ' όλες τίς άντιθέσεις του, τίς άντιθέσεις σ' όλους τούς χώρους της αισθητικής, της πολιτικής. Ή ποίηση του είναι πάντα ένα βήμα μπροστά.

Ο 'Αραγκόν είναι κατά την άποψη μου, συνεχίζει ό Τάζμαν, ό καλύτερος «ιστορικός» του 20ου αιώνα, μέ την έννοια του ότι και οί Στεντάλ - Μπαλζάκ ύπήρξαν οί καλύτεροι «ιστορικοί» του 19ου αιώνα. Τό όλο βλέπετε είναι πάντα πιά πλούσιο από τό μερικό κι' ή καθαυτό ιστορία παίρνει μονάχα τό κύριο άπογυμνωμένο από τό περίβλημα του, ένω ή τέχνη διατηρεί στό σύνολο της την ζωή...

Ο 'Αραγκόν κάθεται ήρεμος,

μειλίχιος, βολικός σάν μικρό καλοσυνάτο παιδί μ' ένα βιβλίο του στό χέρι, πλημμυρισμένος από τό έκτυφλωτικό φως των προβολέων και περιμένει τό σύνθημα για ν' άρχισει νά διαβάζει και ν' άρχισει και ή κάμερα νά δουλεύει. Δέν δυσανασχετεί, δέν λέει κουράστηκα. Θέλει νά βοηθήσει κι' όταν άκόμα οί δυνάμεις του, ή ηλικία του, τά τρεμάμενα του πόδια δέν τον βοηθούν.

Κάποτε, μου λέει ό Μπρούνο, του λέμε άπλώς μία λέξη κι' ή σκέψη του άρχίζει νά κυλά... Πιστεύω ότι στίς παρενθέσεις του έργου του 'Αραγκόν, εκεί όπου ή σκέψη ξεπετάγεται όρμητική κι' άπλώνει για νά καλύψει όσο μπορεί περισσότερες χώρους, ό 'Αραγκόν είναι άφθαστος. Είναι τόσο φορτισμένες αυτές οί παρενθέσεις μέ την διαλεκτική...

Ο πιστός φίλος του 'Αραγκόν, ό Πέρσης ποιητής Χαμίν Φουλαντίνι, που έτοιμάζει, άπ' ότι άντιλαμβάνομαστε και βιβλίο όπου θά βρούν την θέση τους μία σειρά παρατηρήσεις για τον Ποιητή, έπιβεβαιώνει τον άπίθανο πλούτο αυτών των παρενθέσεων, που συνθέτουν ένα δεύτερο και τρίτο κόσμο.

Η βιογραφία του 'Αραγκόν, έγραφε πρόσφατα ένας μελετητής του, είναι ένα άτέλειωτο μυθιστόρημα που και ό ίδιος άκόμα δέν σταματά νά τό ξαναδουλεύει, έτσι όπως άκούρατος συνοδεύει τον αιώνα μέχρι τό άκρότατο σημείο. Και τον συνοδεύει μέ άξιόπρέπεια άξιολήλυτη.

«Σταμάτα λοιπόν νά βογγάς — λέει στόν «Αποχαιρετιόμο» (1981) — τίποτα δέν είναι πιά γελοίο από ένα άνθρωπο που βογγά...».

Δέν μένει όμως μονάχα σ' αυτή την νοουθεσία ό 'Αραγκόν.

Όταν τό Κομμουνιστικό Κόμμα Γαλλίας γιόρταζε τον Δεκέμβρη του '80 τά 60χρονά του, ό Λουί' 'Αραγκόν, έδωσε ένα όρισμό τό Κομμουνιστή, που έρμηνεύει, μου φαίνεται, αυτήν την δύναμη και την άξιόπρέπεια που τον συντροφεύει στόν μακρό του δρόμο.

«Τό ότι ήμουν Κομμουνιστής ήταν για μένα ή άρνηση νά συγχέω τίς μικρές ιστορίες μέ την μεγάλη. Κάνουμε πράγματα πολύ καλά σέ σύγκριση μέ τούς άλλους. Μας μένει νά κάνουμε τά πράγματα πολύ καλά σέ σύγκριση μέ μάς τους ίδιους. Τίποτα δέν είναι 'σο μ' ότι όνειρεύεται κανείς και τό ότι κάνουμε όνειρα είναι άκριβώς ή τιμή μας».

...Όταν άποχαιρετούσαμε τον 'Αραγκόν τό περασμένο Φθινόπωρο, ύστερα από την όλιγοήμερη του έπίσκεψη στην Κύπρο, του εύχηθήκαμε εκείνο τό κλασσικό πιά του λαϊκού μας ποιητή Παύλου Λιασιδή, «νά πεθάνει ό χάροφ!»

Στό μεταξύ Έκείνος μάς έδωσε την άπάντηση του μέ τό άνεπανόληπτο «άπορρίπτω τούς νόμους του θανάτου». Τί άλλο μένει από του νά σταθούμε σέ προσοχή, μέ δέος, μπροστά στην μορφή Του σέ μία προσπάθεια νά πάρομε όσα μπορούμε περισσότερα από τό μεγάλο του;

ΠΑΝ. ΠΑΙΟΝΙΔΗΣ